

српске нације у Далмацији, Петровић је посветио нарочиту пажњу изучавању њеног постанка, организације и програма.

Централни дио ове књиге садржан је у њеној трећој глави. Ту су обрађени стање националне свијести у Далмацији шездесетих година XIX вијека, словенство, далматинство, хрватство и српство, националне противурјечности, идејна превирања и низ других врло важних питања овог интересатног проблема.

У другој половини XIX вијека постепено се руше препреке које су раздвајале поједине дјелове хрватског народа. Тај процес је у Далмацији због специфичних разлога почео касније него у ужој Хрватској. Он је био усмјерен у

правцу осигурања јединства са Хрватима у ужој Хрватској. У том процесу националног обједињавања рушио се далматински регионализам и Далматинци су постајали свјесни припадници модерне хрватске односно српске нације.

Петровић је пратио процес националног освјешћивања у Далмацији, буђења хрватског и српског имена из раније јединствене националности коју су доживљавали као словенску. Један од основних закључака Петровића јесте тај да је буђење хрватске и српске националне свијести у Далмацији било она снага која ће снажно убрзати процес уједињења Далмације са Хрватском и осталим југословенским земљама.

Р. Јовановић

МАРКО ЦВЈЕТКОВИЋ, ОРГАНИЗАЦИЈА ПОШТАНСКЕ СЛУЖБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

(Цетиње 1968)

Марко Цвјетковић, виши поштански службеник у пензији, овим радом синтетизује свој вишегодишњи труд на истраживању и обради организације и развоја ПТТ службе у Црној Гори. Око 60 досадашњих библиографских јединица, чланака и прилога аутора представљају пасионирани напор да се пруже сви значајнији подаци о поштанској служби у Црној Гори до првог свјетског рата. У овоме раду, пак, тематика ПТТ непосредније је дата у оквирима развоја државног живота Црне Горе.

У уводу се прво сумира преглед прометних путева на територији римске Дукље и средњовјековне Зете. Затим се лијепо приказује како су Црногорци од XV до краја XVIII вијека вршили пренос поште преко своје територије између Млетачке републике и Цариграда, од Котора преко Цетиња, Подгорице, Цетињском за Пећ и даље.

У доба Шћепана Малог, Петра I, Петра II и књаза Данила служба поште вршена је импровизовано; „Књигонеше“ од владике или књаза главарима и обрнуто радили су углавном добровољно и бесплатно. Службене комуникације

Цетиња са људима или институцијама у Аустрији и другдје преносили су нарочити повјерљиви курири.

Тек у седмој деценији XIX вијека, након коначног учвршћења државне власти под књазом Николом, морало се приступити организовању поштанског саобраћаја у Црној Гори. Користећи богати фонд ПТТ одјељења министарства унутрашњих дјела (до 1915) у Архиву Црне Горе на Цетињу, аутор је расправио разноврсне проблеме свих грана поштанске службе, организационе, техничке, кадровске, управне. Пада у очи, на примјер, како је Црна Гора међу првим ступила у Свјетски поштански савез 1875. године. Дилижансу замењује аутомобил још 1903. године. Из свега се добија јак утисак о дубокој жељи ове тако мале и забачене земље да се повезује са свијетом. Партијархални човјек Црне Горе одмах је прихватио и спретно користио тековине техничке цивилизације. Само су материјално сиромаштво и заосталост биле узрок и препрека за брже и потпуније захтјеве модерног доба у Црној Гори. На примјеру развита

поштанске службе живо се одсликава технички напредак Црне Горе у обрађиваном периоду.

Ова занимљива књига завршава се прегледом службе ПТТ у Црној Гори у првој Југославији, затим у условима окупације у другом свјетском рату и посебно службом ПТТ у народноослободилачком рату.

Књига је лијепо илустрована тематским фотографијама, графи-

конима, огласима, списковима радника и службеника ПТТ. Излагање је тематски и хронолошки прегледно усклађено, и с правом је илустровано најзначајнијим документима о ПТТ служби у Црној Гори објављеним у цјелини.

Рад је изишао у приватном издању аутора. То књизи не умањује значај, а њен аутор заслужује веће признање и похвалу.

Н. Ражнатовић

КРАТАК ПРЕГЛЕД РАЗВИТКА РЕВОЛУЦИОНАРНОГ РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА У ВОЈВОДИНИ 1870—1950

Нови Сад, 1969, 136

У част педесетогодишњице СКЈ, Историјски архив Покрајинског комитета Савеза комуниста Војводине издао је ову књигу као дело групе аутора под уредништвом Данила Кеџића.

Без претензије да дају синтетички научни преглед историје радничког покрета Војводине, аутори су у овом прегледу резимирали истраживачке резултате свога досадашњег рада и резултате историјске литературе.

Налазећи се у зависности од степена истражености појединих питања или историјских периода, аутори нису успели да пруже стручно уједначен текст појединих поглавља, која су често само језички повезана у једну целину.

Прво поглавље књиге, *Раднички покрет до 1918. године* (3—14), написао је Калман Чехак. Доста исцрпно дао је преглед настанка првих радничких удружења и социјалистичких организација у Војводини. Истичући утицај радничког покрета Угарске, под чијим се окриљем развис и покрет у Војводини, К. Чехак напомиње да ни војвођански део социјалдемократског покрета Угарске уочи првог светског рата није имао довољно снаге да спречи социјал-патриотско држање руководства покрета.

Социјалишовинистичко држање социјалдемократске партије Угарске у првом светском рату онепособило је партијске организације у Војводини за политичку акцију. Зато се после рата и појавила нова

револуционарна партија, чије је конституисање и акције у Војводини обрадио Данило Кеџић у поглављу *Револуционарни раднички покрет од 1918—1921* (15—30). Велики број до сада објављених научноистраживачких радова расправљао је ову проблематику, што је Д. Кеџићу омогућило да напише синтетички преглед настанка комунистичких организација у Војводини.

Мање могућности имао је Миленко Палић, који је написао поглавље *Под режимом Обзнае и Закона о заштити државе од 1921—1929. године* (31—46). Већим делом упућен на изворни материјал, М. Палић недовољно синтетизује материју, али успева да прикаже политичку активност центриса (реформиста како их аутор назива) који су подржани од владајућег режима преузели радничке установе од забрањене Комунистичке партије Југославије. Доста простора М. Палић је посветио и синдикалној активности, дајући преглед настанка и борбе организација Независних синдиката у Војводини.

Прилично нових података о партијским организацијама у Војводини изнео је Ђорђе Милановић у поглављу *Комунистичка партија и револуционарни раднички покрет од 1929—1936* (47—59). Аутор нарочито инститира на позитивним резултатима IV земаљске конференције КПЈ, одржане крајем 1934. године, и VII конгреса Коминтер-